

УДК 342.951: 351.74

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.26.19>

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Крупницький Олександр

Станіславович,

здобувач

(Науково-дослідний інститут
публічного права, м. Київ, Україна)

У статті на основі аналізу енциклопедичних знань, теорії адміністративного права та адміністративного законодавства сформовано поняття адміністративно-правової охорони економіки в Україні.

Визначено, що економіка в Україні потребує охорони від трьох основних видів небезпеки: по-перше, від суб'єктів владних повноважень які порушують права та інтереси суб'єктів господарювання; по-друге, від інших осіб, які порушують права суб'єктів господарювання на вільну підприємницьку діяльність на засадах конкуренції; по-третє, від самих суб'єктів господарювання, які порушують публічний інтерес суспільства щодо вчасності та повноти сплати податків, дотримання санітарно епідеміологічних, трудових, митних екологічних та антимонопольних норм права.

Зроблено висновок, що основними суб'єктами адміністративно-правової охорони є: суб'єкти публічної адміністрації; суб'єкти господарювання; інші особи які приймають участь у господарській діяльності; потерпілі споживачі товарів і послуг що виробляється недобросовісний бізнесом.

З'ясовано, що адміністративно-правова охорона економіки має власну нормативну базу, зовнішнім виразом якого є положення Конституції України кількох кодексів, інших законів України та десятків підзаконних нормативно-правових актів. Суб'єкти публічної адміністрації вступають в обов'язки адміністративно-правової охорони, не тільки тоді коли право суб'єкта господарювання чи публічний інтерес вже порушені, а також тоді коли виникає велика імовірність такого порушення.

Доведено, що при здійсненні адміністративно-правової охорони суб'єкти публічного адміністрації застосовують систему інструментів публічного адміністрування, які прямо дозволене їм законами. У випадку порушення прав та інтересів суб'єктів господарювання, незаконні рішення суб'єктів владних повноважень можуть бути скасовані в адміністративний спосіб чи адміністративним судом. Посадові особи які допустили такі порушення можуть бути притягнуті до дисциплінарної, адміністративної, а у випадках скоєння суспільно небезпечного діяння за яке передбачено відповідальність Кримінальним кодексом України до кримінальної відповідальності.

Зроблено висновок, що адміністративно-правова охорона економіки України – це адміністративна діяльність суб'єктів публічної адміністрації, з метою недопущення порушення та відновлення порушеного права суб'єктів господарювання та забезпечення публічного інтересу держави. Вона здійснюється ними на основі реалізації норм адміністративного права.

Ключові слова: адміністративна діяльність, адміністративне право, адміністративно-правова охорона, економіка, захист, поняття, суб'єкт господарювання, суб'єкт публічної адміністрації, теорія.

THE CONCEPT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROTECTION OF THE ECONOMY OF UKRAINE

Krupytskyi Oleksandr Stanislavovych,
Postgraduate Student
(Research Institute of Public Law,
Kyiv, Ukraine)

The concept of administrative and legal protection of the economy in Ukraine is formed in the article. It is determined that the economy in Ukraine needs protection from three main types of danger: first, from the subjects of power that violate the rights and interests of economic entities; secondly, from other persons who violate the rights of economic entities to free enterprise on a competitive basis; thirdly, from the business entities themselves, which violate the public interest of society in the timeliness and completeness of tax payments, compliance with sanitary-epidemiological, labor, customs, environmental and antitrust law. It is concluded that the main subjects of administrative and legal protection are: subjects of public administration; business entities; other persons involved in economic activities; affected consumers of goods and services produced by unscrupulous businesses.

It was found that the administrative and legal protection of the economy has its own regulatory framework, the external expression of which is the provisions of the Constitution of Ukraine, several codes, other laws of Ukraine and dozens of bylaws. Entities of public administration enter into responsibilities of administrative and legal protection, not only when the right of the business entity or the public interest has already been violated, but also when there is a high probability of such violation.

It is proved that in the implementation of administrative and legal protection, the subjects of public administration use a system of tools of public administration, which are directly permitted by law. In case of violation of the rights and interests of business entities, illegal decisions of business entities may be revoked administratively or by an administrative court. Officials who have committed such violations may be subject to disciplinary, administrative, and in cases of committing a socially dangerous act for which the Criminal Code of Ukraine provides for criminal liability.

It is proved that the administrative and legal protection of the economy of Ukraine is an administrative activity of public administration, in order to prevent violations and restoration of the violated rights of economic entities and ensure the public interest of the state. It is carried out by them on the basis of realization of norms of administrative law.

Key words: administrative activity, administrative and legal protection. Administrative Law, concept, economy, Entity, protection, subject of public administration, theory.

Актуальність дослідження. Економіка є основою для забезпечення переважної більшості прав та інтересів громадян. Одночасно, суб'єкти права господарської діяльності є лакомим об'єктом на які постійно намагається посягати різноманітні суб'єкти. Це здійснюється під різними гаслами, забезпечення соціальної справедливості, урівнювання усіх у майновому стані, необхідності підняття податків з метою забезпечення соціальних верств населення, а то й просто банального грабежу кримінальних елементів та політичних сил з низькою правовою культурою які тимчасова прийшли до влади.

Отже, економіка потребує правового захисту. Вагоме місце в якому належить адміністративно-правовій охороні, що здійснюється на основі реалізації норм адміністративного права різноманітними спеціальними та загальними суб'єктами публічного адміністрування.

Огляд останніх досліджень. До проблеми адміністративно-правової охорони економіки в Україні в тих чи інших аспектах зверталися українські вчені-адміністративісти В. Галуцько, П. Діхтєвський, О. Єщук, С. Короед, О. Кузьменко, В. Курило, О. Нікітенко, А. Сірко та ін. Проте вони питання аналізованої нами проблематики безпосередньо не аналізували, а звертались свої зусилля найбільш загальних, спеціальних чи суміжних викликів.

Мета статті полягає в тому щоб на основі аналізу енциклопедичних знань, теорії адміністративного права та адміністративного законодавства сформулювати поняття адміністративно-правової охорони економіки в Україні

Виклад основних положень. Згідно із словником української мови «економіка» - це сукупність суспільно-виробничих відносин, господарче життя, стан господарства, структура та фінансово-матеріальний стан якої-небудь галузі господарської діяльності, господарська і фінансова діяльність та наукова дисципліна, що вивчає фінансово-матеріальну сторону якої-небудь галузі господарської діяльності [4]. В свою чергу економісти доводять, що «економіка» - це сфера життєдіяльності людини і суспільства, пов'язана з виробництвом, розподілом, обміном і споживанням життєвих благ [13].

Отже, економіка з погляду нашого аналізу - це сфера суспільних відносин людей пов'язана з виробництвом, розподілом, обміном і споживанням життєвих благ, що здійснюються шляхом здійснення господарської діяльності.

Що стосується категорії адміністративного права «адміністративно-правова охорона» то на думку професорки О. Єщук переважна більшість учених звертає увагу на недопущення ототожнення понять «охорона» і «захист» і вважає, що «охорона» в юридичному розумінні означає позитивний стан норм права, направлений на недопущення порушення суб'єктивних прав і законних інтересів осіб, вона відображає статику правовідносин. У свою чергу «захист» характеризується динамікою через реалізацію засобів і форм, що передбачені законодавством для відновлення правового становища потерпілого, притягнення винного до юридичної відповідальності та застосовуються тоді, коли суб'єктивне право вже порушено [5].

Професор В. Галуцько доводить, що термін охорона це, з одного боку, як безпосередній правовий захист соціальних інтересів громадян соціальних груп усього суспільства, а з іншого - як стимулювання таких соціальних дій, наслідком чого було б зміцнення наявних суспільних відносин і нейтралізація тих соціальних тенденцій, що загрожують їм. На його погляд, слід вважати, що відносини адміністративно-правової охорони права власності обслуговують адміністративне право в цілому. Тут виникають вольові відносини, що позначають взаємозв'язок прав і обов'язків суб'єктів і об'єктів, які беруть у них участь, оскільки цей зв'язок пов'язаний нормами адміністративного права. У них сформовано визначену правосуб'єктність, юридично виражено сукупність соціальних властивостей учасників правовідносин охорони. У загальному вигляді це можна сформулювати як право невіддільних фізичних і юридичних осіб перебувати під публічною охороною публічної адміністрації та обов'язок суб'єктів публічної адміністрації забезпечити таку охорону. Звідси витікає особлива специфічна форма адміністративно-правових відносин у сфері охорони прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Прийнято вважати, що основною особливістю цих відносин є їх права нерівність, оскільки суб'єкт публічної адміністрації має пріоритет своєї волі над волею всіх інших об'єктів. Соціальні відносини «влада - підпорядкування» в охоронній сфері набувають вигляду державних відносин, які трансформуються в юридичну форму адміністративного права. У ній суб'єкт публічної адміністрації виступає як юридично владний щодо об'єктів управління [2].

Проте, у послідуючих своїх працях професор В. Галуцько відійшов від жорсткої прив'язки адміністративно-правової охорони до соціальних відносини «влада – підпорядкування». Він визначив, що адміністративно-правові відносини: по-перше, адміністративні сервісні відносини суб'єкта публічної адміністрації, коли він надає адміністративні послуги приватним суб'єктам права, які звернулися до нього. У цьому разі суб'єкт публічної адміністрації діяти владно щодо приватного суб'єкта адміністративного права не має права. Більше того, суб'єкт публічної адміністрації є зобов'язальним і зобов'язаний надати адміністративну послугу на належному рівні й у встановлені строки; - по-друге, адміністративно-арбітражні відносини суб'єкта публічної адміністрації, коли він є адміністративним арбітром між двома приватними суб'єктами адміністративного права в разі порушення одним приватним суб'єктом прав та/або свобод, які перебувають під охороною нормами адміністративного права, іншого суб'єкта. У такому разі суб'єкт публічної адміністрації є імперативно владним щодо приватного суб'єкта адміністративного права, який порушив права та/або свободи іншого. Відповідно до наданої законодавством компетенції він мусить вимагати від такого суб'єкта припинити протиправну поведінку або застосувати легальні засоби адміністративного примусу для відновлення порушеного права; по-третє, адміністративно-імперативні відносини всередині системи публічної адміністрації. У цьому разі суб'єкт публічної адміністрації, який стоїть вище за ієрархічним шаблоном владної компетенції, має право віддавати законні розпорядження підпорядкованим йому суб'єктам публічної адміністрації. Тут, на його погляд, виникають класичні імперативно-владні адміністративно-правові відносини, що були описані вище [1]

Первинну роль в системі адміністративного права та адміністративно-правовій охороні займають суб'єкти публічної адміністрації, які шляхом підзаконної правотворчості та адміністративного правозастосування забезпечують права та інтереси суб'єктів господарювання та публічний інтерес держави.

До таких суб'єктів слід віднести органи податкової та митної служб, антимонопольний комітет, Міністерство економіки, Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості, Міністерство фінансів та Міністерство внутрішніх справ України.

Ніякі правовідносини в тому числі суспільні відносини адміністративно-правової охорони не можуть втілювати в життя без норм права. Аналізовані нами норми адміністративно-правової охорони формується на основі джерел адміністративного права. Серед яких в першу чергу слід відзначити Конституцію України, згідно з якою не допускаються зловживання монополієм становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція (ст. 42) [6], Господарський кодекс України [3], КУпАП, КАСУ, Митний [8] та Податковий [9] кодекси України, закони України «Про національну поліцію» [11], «Про антимонопольний комітет України» [10], «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [12], Кримінальний кодекс України.

Так наприклад, згідно із ст. 206 КК України «Протидія законній господарській діяльності», тобто протиправна вимога припинити займатися господарською діяльністю чи обмежити її, укласти угоду або не виконувати укладену угоду, виконання (невиконання) якої може заподіяти матеріальної шкоди або обмежити законні права чи інтереси того, хто займається господарською діяльністю, поєднана з погрозою насильства над потерпілим або близькими йому особами, пошкодження чи знищення їхнього майна або захоплення цілісного майнового комплексу, його частини, будівель, споруд, земельної ділянки, об'єктів будівництва, інших об'єктів та незаконне припинення або обмеження діяльності на цих об'єктах та обмеження доступу до них за відсутності ознак вимагання, карається кримінальними санкціями у вигляді штрафу, позбавлення волі та позбавленням права обіймати певні посади [7].

Проте, у випадку не сплати у повному обсязі та вчасно податків, здійснення фінансування російсько-терористичної діяльності, порушення екологічних і анти-монопольних норм, увезення (вивезення) товарів у контрабандний спосіб, грубого порушення правил торгівлі, щодо суб'єктів господарювання можуть бути у передбачених законом випадках застосовані заходи адміністративного примусу та юридична, зокрема адміністративна відповідальність.

Отже, все вище викладене дає можливість сформулювати наступні узагальнення щодо адміністративно-правової охорони економіки України:

1) економіка в Україні потребує охорони від трьох основних видів небезпеки: по-перше, від суб'єктів владних повноважень які порушують права та інтереси суб'єктів господарювання; по-друге, від інших осіб, які порушують права суб'єктів господарювання на вільну підприємницьку діяльність на засадах конкуренції; по-третє, від самих суб'єктів господарювання, які порушують публічний інтерес суспільства щодо вчасності та повноти сплати податків, дотримання санітарно епідеміологічних норм, трудових, митних екологічних та антимонопольних норм права;

2) основними суб'єктами адміністративно-правової охорони є: суб'єкти публічної адміністрації; суб'єкти господарювання; інші особи які приймають участь у господарській діяльності; потерпілі споживачі товарів і послуг що виробляється недобросовісний бізнесом;

3) адміністративно-правова охорона економіки має власну нормативну базу, зовнішнім виразом якого є положення Конституції України кількох кодексів, інших законів України та десятків підзаконних нормативно-правових актів;

3) адміністративно-правова охорона економіки здійснюється уповноваженими на те суб'єктами публічної адміністрації як загальної так і спеціальної компетенції;

4) суб'єкти публічної адміністрації вступають в обов'язки адміністративно-правової охорони, не тільки тоді коли право суб'єкта господарювання чи публічний інтерес вже порушені, а також тоді коли виникає велика імовірність такого порушення із значною суспільною небезпекою, іншими словами з профілактичною метою;

5) при здійсненні адміністративно-правової охорони суб'єкти публічного адміністрації застосовують систему інструментів публічного адміністрування, які прямо дозволене їм законами;

6) у випадку порушення прав та інтересів суб'єктів господарювання, незаконні рішення суб'єктів владних повноважень можуть бути скасовані в адміністративний спосіб чи адміністративним судом, а посадові особи які допустили такі порушення можуть бути притягнуті до дисциплінарної, адміністративної, а у випадках скоєння суспільно небезпечного діяння за яке передбачено відповідальність Кримінальним кодексом України до кримінальної відповідальності.

Отже, адміністративно-правова охорона економіки України – це адміністративна діяльність суб'єктів публічної адміністрації, з метою недопущення порушення та відновлення порушеного права суб'єктів господарювання та забезпечення публічного інтересу держави, що здійснюється ними на основі реалізації норм адміністративного права.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін.; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.

2. Галуцько В. Адміністративно-правова охорона та захист права власності. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2007. № 38. С. 192-198].

3. Господарський кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. № 19-20. № 21-22. ст. 144.
4. Економіка. Словник української мови: в 11 томах. Том 2, 1971. С. 458. URL: <http://sum.in.ua/s/ekonomika>.
5. Єщук О. Адміністративно-правова охорона в інформаційному суспільстві. *Інформація і право*. 2014. № 2(11). URL. <http://ippi.org.ua/sites/default/files/14eomois.pdf>.
6. Конституцію України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996, № 30. ст. 141.
7. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26, ст. 131.
8. Митний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012, № 44-45. № 46-47. № 48, ст. 552.
9. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. ст. 112.
10. Про антимонопольний комітет України. Закон України від 26 листопада 1993 р. № 3659-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993 р., № 50. ст. 472.
11. Про національну поліцію. Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. ст. 379.
12. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності. Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. ст. 389.
13. Сірко А. Економічна теорія. 2020. URL. https://pidru4niki.com/1228032462956/politekonomiya/slovník_ekonomichnih_terminiv_ekonomichna_teoriya_politekonomiya.